શ્રી

શાળોપયોગી

સંગીત શિક્ષણસૂત્રાવલી.

પ્રયોજક અને પ્રકાશક.

નારાયણ શંકર પંચાક્ષરી.

સંગીત શિક્ષક

મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજ

અને ગર્લ્સ હાઇસ્કુલ.

અમદાવાદ

કિં. ૦ ૬—

શ્રી

શાળોપયોગી

સંગીત શિક્ષણ સૂત્રાવલી.

ભાગ ૧ લો.

પ્રયોજક અને પ્રકાશક
નારાયણ શંકર પંચાક્ષરી.

સંગીત શિક્ષક.

મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજ,
અને ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલ, અમદાવાદ.

આવૃત્તિ પહેલી. પ્રત ૧૦૦૦.
સન ૧૯૨૮. સંવત ૧૯૮૪.

કિંમત:—રૂા. ૦—૬—૦

મુદ્રક : ચીમનલાલ ઈશ્વરલાલ મહેતા,
મુદ્રણસ્થાન : વસંત મુદ્રણાલય,
ઘીકાંટારોડ, સિવિલ હૉસ્પિટલ સામે,
અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના.

સંગીત એક રસિક વિષય છે. તેની બીજા વિષયોમાં યોગ્ય ગૂંથણી કરવામાં આવે, તો વિષયશિક્ષણ રસિક બને છે એ નિર્વિવાદ છે. આથી સંગીતને શિક્ષણના વિષયમાં ઠીક સ્થાન મળ્યું છે; પરંતુ તેનો પ્રચાર ધીમે ધીમે વધતો જાય, અને ભવિષ્યમાં તેની પૂર્ણ પ્રગતિ થાય એ વાત અભિનંદનીય લેખાશે.

સરકારી તેમજ મ્યુનિસિપલ શાળાઓમાં સંગીતની યોજના થઈ છે. વર્નાક્યુલર ફાઈનલ પરીક્ષામાં અને ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓમાં પણ સંગીતનો અભ્યાસક્રમ દાખલ થયો છે. લોકલ બોર્ડ સ્કૂલોમાં પણ સંગીતની યોજના થાય એ ઈચ્છવા જોગ મનાય છે.

આમ હોવા છતાં બીજા વિષયોના સાધનરૂપ પુસ્તકો માફક સંગીતના સાધનરૂપ પુસ્તકની ખોટ છે. જો કે હાલ કેટલીક સંગીતસિરીઝો પ્રચલિત છે, તોપણ શાળોપયોગી દૃષ્ટિએ બનાવેલી કોઇ સંગીતસિરીઝ અત્યાર સુધીમાં પ્રગટ થએલી જણાતી નથી. શાળાઓમાં સંગીતશિક્ષણ કેવા પ્રકારનું હોવું જોઈએ એ એક મહત્ત્વનો પ્રશ્ન છે; છતાં પાઠ્યપુસ્તકોની કવિતાઓ અને બાળકને ગમત સાથે જ્ઞાન મળે તેવાં સરળ બાળગીતો સંગીતના યોગ્ય નિયમાનુસાર શીખવાય એ જરૂરનું છેજ. આ શિક્ષણ માટે મળતા વખતનો વિચાર કરીને દેશભાષાને ઉપયોગી અનુકૂળતા અનુસાર કોઈ સંગીતસિરીઝ હોય તોજ તે ઉપયોગી થઈ શકે.

બાળકો રમતગમત સાથે સંગીતનું જ્ઞાન મેળવી શકે, તેમને રસ પડે, તેઓ સહેલાઇથી આ વિષયમાં પ્રવેશ કરી શકે, વગેરે હેતુઓ સચવાય એવી રીતે લાંબા વખતના અનુભવ પછી આ શાળોપયોગી સંગીતસિરીઝ તૈયાર કરવામાં આવી છે.

આ સિરીઝની રચના બે ભાગમાં છે. પહેલા ભાગમાં બાળપોથીથી ત્રીજી ચોપડી સુધીની (છોકરા છોકરીઓનો સરખો અભ્યાસક્રમ સરખો હોવાથી બંનેને ઉપયોગી) કવિતાઓના રાગ, બાળગીતો, પ્રાર્થનાગીતો, ડ્રિલસ્વરમાલિકા, એવાં ચાર સૂત્રોમાં યોજના છે. બીજા ભાગમાં સંગીતશાસ્ત્રની માહીતી, પ્રકીર્ણ ગીતો, લક્ષણગીતો, છંદસ્વરમાલિકા, એ ચાર સૂત્રો સાથે અભ્યા-

સના સાધનરૂપ હારમોનિયમ ગાઈડ, તેમજ લેખનપદ્ધતિની માહીતી, વગેરેની યોજના કરવામાં આવી છે.

કવિતાઓ, પ્રાર્થનાગીતો, બાળગીતો, ડ્રિલ, પદાર્થપાઠ, વગેરે શાળાઓમાં ચાલતા વિષયો સંગીતોક્ત નવા રૂપમાં સ્વતંત્ર ગાયનો રચી તેમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. આ યોજનાથી સંગાતશિક્ષણમાં જે અનવસ્થા છે, તે દૂર થઈ સર્વત્ર એક સરખી પદ્ધતિથી સંગીતનું શિક્ષણ આપવું શક્ય થશે. કવિતાઓના સંગીતોક્ત રાગ કવિતાના રસને અને અર્થને પોષક તથા બાળકો સહેલાઈથી ધારણ કરી શકે તેવા પસંદ કર્યા છે. ઘણી ખરી કવિતાઓના રાગ પ્રચારમાં લીધા પછી દાખલ કર્યા છે. બાળકો હાવભાવ અને રમતગમત સાથે ગાઈ શકે તેવાં બાળગીતોની યોજના કરી છે. તેમાંનાં કેટલાંક બાળગીતો પ્રસંગોપાત મેળાવડાઓમાં લોકપ્રિય નીવડેલાં છે. વળી બાળકો, શિક્ષકો અને ઈતર જનસમાજ ગાવાની ને વગાડવાની બંનેની માહીતી મેળવી શકે એ હેતુથી ગીતોનાં નોટેશન (ગાવા વગાડવાની રીત) તાલ સાથે આપેલાં છે. બાળકો ગાઈને હોંસથી ડ્રિલ કરે અને સાથે સાથે સંગીતનું જ્ઞાન મેળવે, એ હેતુથી મ્યુઝિકલ ડ્રિલ પણ આપવામાં આવી છે.

આ ભાગમાં જે જે બાબતો જરૂરની છે, છતાં અવકાશના અભાવને લીધે આપી શકાઈ નથી, તે બીજા ભાગમાં આપવામાં આવી છે.

ટુંકામાં શાળાઓમાં બાળકો તેમજ શિક્ષકો બંનેને ઉપયોગી થઇ શકે અને સંગીતનું શિક્ષણ ચોક્કસ ધોરણસર આપી શકાય તે હેતુથી આ પુસ્તકની યોજના કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. આ પુસ્તકથી બાળકો અને શિક્ષકોને ધાર્યો લાભ મળશે, આ પુસ્તકની સારી કદર થશે, અને સંગીતશિક્ષણમાં આથી રસવૃત્તિ જામશે, તો આ સિરીઝ યોજવામાં કરેલા પ્રયાસ અને લીધેલા અથાગ શ્રમથી કૃતકૃત્ય થવાશે એમ માની વિરમું છું.

લિ. લેખક

ના. શં. પંચાક્ષરી.

સૂચના.

ગીતના આરંભક સ્વરની યોજના (જે સ્વરને ષડ્જ તરીકે માનવામાં આવે તે) ગાયનનું બંધારણ જોઈ વિદ્યાર્થીઓના અવાજને અનુકૂળ પડે તેવી કરવી.

રાગ અને તાલનાં નામ ગાયનને મથાળે લખેલાં હોય છે, તે વિદ્યાર્થીઓ યાદ રાખે તેમજ હાથે તાલ પાડી ગાઈ શકે. (બાળવર્ગો સિવાય)

શીખી ગએલા પાઠોનું પુનરાવર્તન વારંવાર કરવું જોઇએ. નવો પાઠ શીખવી રહ્યા પછી હાથે તાલ પાડી ગાતાં શીખવવું. કકડે કકડે શીખવાથી બાળકો સહેલાઈથી અને જલદી શીખી શકે છે.

વાદ્ય એ અવલંબન તરીકે હોવાથી તેની મદદથી સમય અને શ્રમના ઓછા ભોગે શિક્ષણનું કાર્ય થાય છે, તથાપિ આવ-

ડયા પછી તેની મદદ વગર સ્વતંત્ર ગાઈ શકે છે કે નહિ તે તપાસી જોવાની જરૂર છે.

બાળગીતોમાં છોકરાંઓ માટે 'છોડીઓ'ને બદલે 'બાળકો' એવો શબ્દ યોજવો.

લેખન પદ્ધતિનાં સર્વ ચિન્હોનો ઉપયોગ ગાયનના પાઠોમાં કરેલો હોય છે, તેથી તેનું વારંવાર અવલોકન કરી બરાબર ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે. એ સંબંધમાં વિશેષ માહિતી બીજા ભાગમાં હારમોનિયમ ગાઈડ, લેખન પદ્ધતિ વગેરે પ્રકરણોમાં આપેલી છે.

પાઠોની યોજના એક પછી એક ચઢતા પગથીયા મુજબ રાખી છે; માત્ર કવિતા પ્રકરણમાં વાચનમાળાના પાઠોના અનુક્રમ મુજબ ગોઠવણ રાખી છે, તથાપિ સહેલો પડે તે પાઠ પહેલો શીખવવો.

એક કવિતા, એક બાળગીત, એક પ્રાર્થનાગીત અને એક સ્વરમાલિકા એ મુજબ શીખવવાનું ધોરણ રાખવું.

ડ્રિલ સ્વર માલિકા પાઠોનો ઉપયોગ ડ્રિલ કરતી વખતે કરવો, તેથી તે વિષય રસિક થશે અને ચોક્કસ સમયમાં કરી શકાશે.

નોટેશનની લીટીઓ ઉપર કૌંસમાં અંક લખેલા છે, તેથી કવિતાની તે લીટી તે નોટેશન મુજબ ગાવાની છે એમ સમજવું.

લેખન પદ્ધતિના ચિન્હની સમજુતી.

ం | = દ્વિગુરુ, ચાર માત્રાનું ચિન્હ. જેમકે सा० |
એક માત્રા અને બે માત્રા માટે ચિન્હ નથી. હ્રસ્વ અક્ષરની એક માત્રા જેમકે स रि વગેરે—દીર્ઘ અક્ષ-રની બે માત્રા જેમકે सा,री.

, | = આવું વિરામ ચિન્હ લઘુ, ગુરુ, વગેરે જે અક્ષરને યોજેલું હોય તેની દોઢ ગણી માત્રા સમજવી. જેમકે લઘુ અક્ષર स ને स, એવો વિરામ હોય તો તેની દોઢ માત્રા. ગુરુ અક્ષર सा ને सा, એવો વિરામ હોય તો તેની ત્રણ માત્રા સમજવી.

ૃ = એક માત્રાનો વિરામ—અને ઽ = બે માત્રાનો ० = ચાર માત્રાનો વિરામ સમજવો, અથવા અંત્ય અક્ષર તેટલી માત્રા લંબાવવો.

ˋ | = 'દ્રુત' અરધી માત્રા અને ૣ | 'અનુદ્રુત' પા માત્રા

ö = સમ એટલે મુખ્ય તાલ.

— = સામાન્ય તાલ.

7 = કાલ (ખાલી તાલ).

કૌંસમાં લખેલા સ્વર અને ગીત—અક્ષરો બીજી વખતે બોલવા. (ન બોલી શકે તો મૂળ સ્વરો માફક બોલવું)

---- ગીતના જે અક્ષરથી એ મુજબ એક બે અથવા તેથી વધારે જેટલા બિંદુ હોય તેટલી માત્રા તે અક્ષર (અકાર, ઊકાર વગેરે મુજબ) લંબાવવો.

स | स= સ્વર સંયોગ—બે ભાગના જોડેલા અક્ષરો. બે અક્ષરોનો ઉચ્ચાર ન કરતાં એકજ અક્ષર દીર્ઘ (ચિન્હાનુસાર) બોલવું.

: | = તેટલો ભાગ બે વખત બોલવો.

: | : = ફરીથી અસ્તાઈ (સ્થાયી) ની લીટી બોલવી.

* = આવા બે ચિન્હ વચ્ચેનો ભાગ બે વખત બોલવો.

મધ્ય સપ્તકને ચિન્હ નથી.

મંદ્ર સપ્તક= સ્વરની ડાબી બાજુએ — આવી આડી લીટી જેમકે नि, ध, વગેરે.

તાર સપ્તક= સ્વરની ઊપર આડી લીટી—જેમકે सं

 १४३९७

(१) (२)= એક વાળો ભાગ પહેલી વખતે અને બે વાળો ભાગ
બીજી વખતે બોલવો.

ˇ = જે સ્વર ઉપર આવું ચિન્હ હોય તે કોમલ સમ-
જવો. જેમકે रिॅ गॅ વગેરે.

म॒ તીવ્ર મ.
શુદ્ધ સ્વરને ચિન્હ નથી.

સંગીત શિક્ષણ સૂત્રાવલી.

ભાગ ૧ લો.

સૂત્ર ૧ લું.

પ્રાર્થના—ગીતો.

પાઠ ૧.

શારદાવંદન.

રાગ ભીમપલાસ. તાલ દાદરો.

નમીએ દેવી શારદા શ્રી સરસ્વતી સદા,
વાણીમાં વસી વધાર બુદ્ધિ જ્ઞાન સંપદા;—નમીએ૦
બાળકો સહુ અમે, અમને તું બહુ ગમે,
મા વિના પુરે જ કોણ્ કોડ બાળના બધા;—નમીએ૦

સ્થાયી.

(૧,૩.)

नॅि नॅि स गॅा म	प घॅ म पा,	गॅा म पा म	गॅा रि सा,
न मी एे दे वी	शा— र दा	श्री स र स्व	ती स दा
‾̣ 7	‾̣ 7	‾̣ 7	‾̣ 7

અંતરો.

(૨,૪.)

पा सं नॉ सं	प धॅ प गॉ म	गॉ म पा म	गॉ रि सा,	
વા ણી માં વ	સી – વ ધા ર	બુ દ્ધિ જ્ઞા ન	સં પ દા.	
· 7	· 7	· 7	· 7	

પાઠ ૨.

માતપિતાવંદન.

રાગ યમનકલ્યાણ. તાલ ત્રિતાલ.

નિત નમીએ પરમ પ્રિય માત પિતા,
જે શુભ ચિંતક ને સુખદાતા;—નિત૦
લાલન પાલન જતન કરે છે,
કષ્ટ સહી બહુ કોડ પૂરે છે,
આનંદે હસમુખ જોતાં;—નિત૦
સેવા તેની ભાવે કરીએ,
આજ્ઞા પાળી સંતોષવીએ.
થાશે કલ્યાણ જ પૂજતાં;—નિત૦

સ્થાયી.

स नि	स रि ग रि	स रि स नि	ध नि ध नि	सा
નિ ત	ન ભી એ પ	ર મ પ્રિ ય	મા – ત પિ	તા
	7		·	
नि रि	ग ग गा	ग ग ग रि	ग ध म् प	ग रि
જે –	શુ ભ ચિં	ત ક ને –	સુ ખ દા –	તા –
	7		·	

અંતરો.

(૩,૪,૬,૭.)

ગા ग म-	पा प प	प प ध ध	नि ध म-प
લા લ ન	પા લ ન	જ ત ન કે	રે – છે –
ક ષ્ટ સ	હી સ હુ	કો – ડ પુ	રે – છે –

7

(૫,૮.)

गा गा	गा ग रि	ग ध म-प	ग रि
આ નં	દે હ સ	સુ ખ જો –	તાં –

7

પાઠ ૩.

રા૦ ભૈરવી. તાલ ત્રિતાલ.

સકલ જગતના નાથ પ્રભુ તમે;
નમન કરીએ લીન થઇ અમે.
અમ અપરાધ ક્ષમા પ્રભુ કરજો;
રે'મ નજર અમ ઉપર ધરજો.
સતત રહો મતિ શુદ્ધ અમારી;
ચિત્ત ચહો પ્રિય ભક્તિ તમારી.
પર ઉપકાર દયા ઉર વસજો.
સુખ રૂપ આ સંસાર વિકસજો;

સ્થાયી.

(૧,૪,૫,૮.)

स ध प ध	म प ग म	प ध प म	ग रि सा
સ કે લ જ	ગ ત ના –	ના – થ પ્ર	ભુ ત મે.

7

(૨,૬.)

स रॅ स रॅ	गॅा मा	गॅ रि गॅ म	गॅ रॅ सा
ન મ ન ક	રી એ	લી - ન થ	ઈ અ મે.

7

અંતરો.

(૩,૭.)

धॅ म धॅ नॅि	सा स स	नीॅ रॅ स	नॅि धॅ पा
અ મ અ પ	રા ધ ક્ષ	મા પ્ર ભુ	ક ર જો.

7

પાઠ ૪.

રા૦ ગારા. (જિલ્હા.) તાલ ત્રિતાલ.

પ્રભુ કર જોડી કરૂં વિનતિ હે દયાલ.
તુજ વિણ કોણ કરે, દીનનો પ્રતિપાલ. પ્રભુ—
ગાઉં ગુણ સદા વિસરૂં નહિ કદા;—હું (૨)
દે સનમતિ સદા, ચરણ વિભુ મયાલ. પ્રભુ—
તુજ ચરણ અમૃત નિત હું કરૂં પાન,
સુમન અરપી કરૂં, પૂજન ધરૂં ધ્યાન;
તુજ કર ધરી, જઇશ ભવ તરી,—હું (૨)
અરજ મુજ જરી, કબુલ કર કૃપાલ. પ્રભુ—

સ્થાયી.

(૧,૫.)

रि गॅ रि गॅ	स रि नि स	रि ग म प	ध गा म
પ્ર ભુ ક ર	જો ડી ક ર	વિ ન તિ હે	દ યા ળ.

(૨,૬.)

म नॅि ध नॅि	प ध नि स	रि ग म प	ध गा म
તુ જ વિ ણ	કો ણ ક રે	દી ન નો પ્ર	તિ પા ળ.

અંતરો.

(૩,૭.)

म नॅि ध नॅि	प धा नि	स नि स रि	नॅि धा नॅि
ગા ઉં ગુ ણ	સ દા વિ	સ રૂ ન હિ	ક દા દે

(૪,૮.)

ध प म ग	प मा स	रि ग म प	ध गा म
સ ન મ તિ	સ દા ચ	ર ણ વિ ભુ	મ યા ળ.

પાઠ ૫.

રાગ કાફી. તાલ દાદરો.

જગત આ વિચિત્ર કેવું ઈશ્વરે બનાવ્યું છે;
રંગ રૂપ સુંદર તેણે જ તેવું આપ્યું છે.

પુષ્પ ને ફુળો મધુર જે વને સોહાય છે,
પંખીઓ આકાશમાંહીં ઊડતાં જણાય છે;
સાગર નદીઓ વિશાળ તરુવરો ઉંચાં લીલાં,
સઘળું એ સરજ્યું ઈશે જ, અગમ તેની છે કલા;
નેત્ર આપીયાં દયાળુએ કૃતિ નીહાળવા,
મુખ દીધું છે તેહના જ ગુણ ચરિત્ર વર્ણવા—જગત.

સ્થાયી.

ग म ग मा प	गाॅ रि सा रि	गाॅ रि सा रि	नीॅ ध पा,
જ ગ ત આ વિ	ચિ ત્ર કે વું	ઈ શ્વ રે ખ	ના વ્યું છે.
· 7	· 7	· 7	· 7

(૨,૬.)

मा ग मा प	गाॅ रि स स रि	गाॅ रि सा रि	गाॅ रि सा,
રં ગ રૂ પ	સું દ ર તે –	ણે જ તે વું	આ પ્યું છે.
· 7	· 7	· 7	· 7

અંતરો.

(૩,૭.)

मा म पा ध	नी नि सा रि	गाॅ रि सा रि	नी नि सा,
પુ ષ્પ ને ફ	ળો મ ધુ ર	જે વ ને સો	હા ય છે.
· 7	· 7	· 7	· 7

(૪,૮.)

नीॅ ध नीॅ रि	सा निॅ ध म प	गाॅ रि सा रि	नीॅ ध पा,
પં ખી ઓ આ	કા શ માં – હીં	ઊ ડ તાં જ	ણા ય છે
· 7	· 7	· 7	· 7

ગા મ ગ મ પ	ગૉ રિ સા રિ	ગૉ રિ સા રિ	ની ધ પા
સા ગ ર ન દી	ઓ વિ શા ળ	ત રુ વ રે ઉં	ચાં લીલાં
7	7		

પાઠ ૬.

રાગ માઢ. તાલ ત્રિતાલ.

દીન ગણીજ પુરો મન કામના.
જન પ્રભો કરૂણાળુ દયાઘના.
ગુરુ કૃપાંજન સાધન આપજો.
કઠણુ આ ભવબંધન કાપજો. ૧
નહિ હું જાણું કંઈ જ પૂજાવિધિ.
સ્મરૂં જ માત્ર સુનામ દયાનિધિ.
અચળ ભક્તિ ઠરે મુજ અંતરે.
સફળ જીવન થાય કૃપા વરે. ૨

7સ સ સ	રી મ મ	પા ધ પ	સા ધ મ
-દી ન ગ	ણી જ પુ	રો મ ન	કા મ ના
	7		

7 મ મ મ	પા ગ ગ	સા સ સ	સ રિ ગ સ
—જ ન પ્ર	ભો ક રૂ	ણા ળુ દ	યા – ઘ ના
	7		

7પ પ પ	પા ધ પ	સા સ સ	સ નિ ધ સ
ગુ રુ કૃ	પાં જ ન	સા ધ ન	આ – પ જો.
	7		

7મ મ મ	પા ગ ગ	સા સ સ	સ રિ ગ સ
ક ઠ ણુ	આ ભ વ	બં ધ ન	કા – પ જો.
	7		

સૂત્ર ૨જું.

કવિતાપ્રકરણ.

બા ળ પો થી.

-(૧ *)-

(૨)

રાગ માંઢ. તાલ ચ૦ જા૦ એક તાલ

ગ રિ ગ મ	ધા પ મ	ગ સ રિ ગ	સા.	મા મ મ	મા ગ મ	પા.
મા – મ ને	ચાં દ લી	ઓ – વ હા	લો.	ચાં દ લી	ઓ વ હા	લો
મા – મ ને	રમ વા –	ને – આ –	લો.	.	.	.

મ મ મ મ	મા ગ મ	પા પા	પા ગ મ	ધ ધ પ મ	ગ સ રિ ગ	સા.
ન વ લ ખ	તા રા –	વી ણી	મા મા રા	ગ જ વા –	માં – ઘા –	લો.

મધોં ધ રે } ....
તે જ તે નાં

(૩)

રાગ ગારા. તાલ ચ૦ જા૦ એક તાલ.

નિ રી સ	રી ગ રિ	નિ સા રિ	નીં ધ્ર ધ
ગ ણ્યા ગ	ગણા યન હિ	વી ણ્યા વી	ણા યન હિ

---

* એની રાહ ચોપડીમાં બતાવેલી છે, તે નિશ્ચિત હોવાથી–સર્વત્ર એક સરખી ગવાય છે, તેથી તેમાં ફેરફાર કર્યો નથી.

मा ध नि	सा स स	नीँ ध नि	सा रि गँ	री.
છાબડીમાં	માય ન હિ	તોય મારા	આ ભલામાં	નાથ

नॅि धा नि	स स स म	स म ग म	गॅ रि सा
આ કા શે	પ લ કે ને	ઝીણું ઝીણું	મ લ કે
અં ધા રી }....	....	....	

नॅि री स	रि गॅा रि	नी स रि	ध नॅि सा
ના ન કડી	ઉ ઘા ડે	તેજ કેરી	પાં – ખો

(૪) (દોહરા) અને (૫) (ચોપાઇ)

છંદ સ્વર માલિકા નં. (૧) મુજબ.

(૬)

રાગ ભૈરવી. તાલ દાદરો.

(૧,૩,૫)

स	धॅा प धॅा प	म प म गॅा रॅि	सा रॅि गॅा म	गॅा रॅि सा
ઊ	ડું જ ગે ઊ	ડું – વ ને રી	ઝું હું રી ઝ	વું ત ને
	. 7	. 7	. 7	. 7

(૨,૪,૬)

स	सा स स रॅि	गॅा गँ मा म	गॅा गॅ म म-म	गॅा रॅि सा7
ઉ	ઘા ડી પાં ખ	મા હ રી ઉ	ઘા ડ ભા – ઇ	તા હ રી
	. 7	. 7	. 7	. 7

પહેલી ચોપડી.

પાઠ ૪ દોહરા. છંદ સ્વ. મા. નં. ૧ મુજબ.

પાઠ ૨૧ અને પાઠ ૯ ચોપાઇ. નં. ૨ મુજબ.

રાગ ધનાશ્રી. તાલ કેરવા.

प प प प | प नि॑ ध॑ प | मा ग॑ रि | ग॑ म पा |
વી સ રૂં ન | હો – પ્ર ભુ | ના મ ક | દી – હું |
• 7 • 7

म म प म | ग॑ रि ग॑ रि | सा० | ० |
વી સ રૂં ન | હી – પ્ર ભુ | નામ | 7 |
• 7 •

मा म म | प प पा | नि॑ ध नि॑ सं | नि॑ ध॑ पा |
ચં દ્ર સુ | ર જ ને | અ ગ ણિ ત | તા – રા |
• 7 • * 7

प पा प | प नि ध॑ प | मा ग॑ रि | ग॑ म पा |
ક ર્યા ઉ | જા – સ ને | કા મ ક | દી – હું |
• 7 • 7

म म प म | ग॑ रि ग॑ रि | सा० | ० |
વી સ રૂં ન | હી – પ્ર ભુ | નામ | 7 |
• 7 •

આગળની બધી ટૂંકો 'ચંદ્ર સુરજ ને' એ ટૂંક મુજબ ગાવી.

પાઠ ૨૫ દોહરા. છંદ સ્વ. મા. નં. ૧ મુજબ.

પાઠ ૨૯.

રાગ યમન કલ્યાણ. તાલ દાદરો.

सा ध नी रि | गा , गा रि | गा ध प म–ग | री,ऽ, |
આ વો આ વો | આ – મ્હે | બા ળ કો – ત | મામ 7 |
• 7 • 7 • 7 •

ध्री रि गा रि	सा रि स स त्रि	ध्रा त्रि री त्रिं सा,ऽ,
આ પ ણે ઉ	મં ગે ક રી એ	કા પ ણી નું કામ

ચતુસ્ત્રજાતિ એકતાલ.

*ग ग प प	ग ग् गू प प् प्	प ध प म-	ग री,
જો જો પે લી	વા દ ળી ઓ વ ર	સી ને ચા લી	જા – ય

* એ ટૂંક મુજબ આગળની બધી ટૂંકો ગાવી.

नि रि् ग ग् रि	स रि रि् म् स् त्रि	ध्र नि रि् ग रि् सा०
આ ર મા સ નું	અ ના જ પી ર સી	સં પે ર હે સ દાયૂ

પાઠ ૩૦.

રાગ ભેરવી. તાલ કેરવા.

रॅ सा	ध्रॉ, नि	गॉ री	गॉ०	रॅ त्रॉ	सा, रि	गॉ स रिॅ
આ વે	બા ળ	કે આ	વારૂ	દી સે	જો ખ	ળાં તે –

सा०	सा धॉ	पा, प	पा धॅ प	मा०	गॉ री	सा, रिॅ
ચારૂ	ડું ડા	માં ર	હે લું અ	નાજૂ	ચા લે	છૂ ટું

गॅ म गॅ रिॅ	सा०
ક રી એ –	આજૂ

ध ध मा | धा, नि | स स नी | सा, स | नि नि नी | सा, स
અ ળ દો | ગો ળ | ફ ર તા | જે મ | ફ રી એ | આ પ

रि स नि ध | पा० | सा धा | पा, प | ध प गा | मा० |
ણે - સ હુ | તેમ | હું ડાં | જો સ | ર સ પી- | લાયૂ |

गा री | सा स रि | ग म ग रि | सा० |
છૂ ટા | ક ણ ત | ર ત તો - | થાય |

૧=૩ } ત્રીજી ટૂંક પેહલી મુજબ
૨=૪ } અને બીજી ચોથી મુજબ.

પાઠ ૫૦.

રાગ માંઢ. તાલ કેરવો.

री म म | पा धा | प सा ध | म म मा | पा ग ग | सा रि ग | मा.
હા લ ર | ડુ વા' | લું રે હો | ભાઈ ને | હા લ રો | ડું વ હા | લું |
ગી તે }

स सा स | ध ध मा | प पा प | धा नी | पा पा | धा रिनि | सा०
રં ગી ત | પા ર ણે | પો ઢો ર | ની લા | આ આ | હે તે | ઝુલાઉં

स स स नि | धा धा | प प नि ध | प प पा | सा स नि |
ભ મ રી ચ | ઢા વું | ભા ઈ ને પા | ર ણી એ | પુ ત ળી |

ધા પ ધ	મ પા મ	ગ રિ ગ મ	ધા પ મંગ સ રિ ગ	સા ૦	૦
ઓ પ ધ	રા હું હો	ભા ઈ ને -	હા લ ર હું - વ હા	હું
7	.	7	. 7	. 7

*એ ટંક મુજબ નીચેની બધી ટૂંકો ગાવી.

બીજી ચોપડી.

પાઠ ૧૦.

છંદ સ્વ. મા. દોહરા નં. મુજબ—

પાઠ ૨.

રાગ ભેરવી. તાલ દાદરો.

(૧,૩.)

પા પ પ ધ પ	મ પ મ ગા રિ	સા રિ ગા મ	ગા રિ સા,
જા ગ મુ - જ	વ્હા લા બા ળ	પં ખી વ ન	બો - લે.
. 7	. 7	. 7	. 7
*ધા મ ધા નિ	સા સ સા સ	ની નિ નિ સા	રિ સ ધ પા
વા’ ણું વા યું	વી તી રા ત	પૂ ર્વે થ યો	ઝ ગ ઝ ગા
. 7	. 7	. 7	. 7

*એ ટુંક મુજબ આગળની બધી ટુંકો ગાવી.

પાઠ–૨૫ (ભુજંગી છંદ) છંદ સ્વ–મા–નં–૧–મુજબ.

પાઠ–૩૪ દોહરા–છંદ સ્વ–મા–નં–૨ મુજબ.

પાઠ–૪૮ રોળાવૃત્ત–છંદ સ્વ–મા–મુજબ.

પાઠ ૩૫.

રાગ માંઢ. તાલ કેરવો.

(૧,૨.)

स सा स	रि रि म म	पा ध प	सा,ध	मा मा	पा गा	सा रि ग
વિ શા ળ	વ ડ પ ર	વે લ છ	જેલ	જા ણે	તં ખુ	છે તા —

सा०	०मा म म	मा मा	पा, धा	नी०	पा पा	धा री	सां०	०		
ણુલ	પા ન ખ	રી પૃ	થ્વી પ	ડે	પી ળાં	પા કાં	હોય	—		

*

स सा नि	धा मा	पा, ध	नी०	प पा ग	सा रि ग	सा०	०	
વ ન સ્પ	તિ પ	લ્લવ ન	વાં	ધ રી શ	રી રે —	સ્હોય		

*એ ટુંક મુજબ આગળની બધી ટુંકો ગાવી.

ત્રીજી ચોપડી.

પાઠ—૭ છંદ સ્વ—મા—દોહરા નં—૨ મુજબ.

પાઠ—૮ છંદ સ્વ—મા—ભુજંગી નં—૨ મુજબ.

પાઠ—૧૬ ,, ,, તોટક છંદ મુજબ.

પાઠ ૨૪.

રાગ ભરવી. તાલ ત્રિતાલ.

स	ग॒ रि गा॒	रि॒ सा ग॒	रि ग॒ स रि॒	सा०	०
પ	શુ — માં	પ ડી એ	— ક ત ક	રાર	—

सा धॅ धॅ | पा धॅ प | मा प म | गॅ रि गॉ | सा स रिॅ |
વા દ વિ | વા દ ચ | લા વા – | પો – તે | તુ ર્ત ભ |

गॅ म गॅ रिॅ | सा, सा गॅ रि गॉ | सा स रिॅ | गॅ म गॅ रिॅ | सा, |
રી – દ ર | આર આ ને – ત્યાં | બે ઠાં – | ન ર ને – | નારઃ |

*धॉ धॅ धॅ | धॅ म धॅ निॅ | स स सा | स स सा | निॅ सा स |
કો ણુ ગુ | ણો – ની – | ગ ણુ ના | ક ર શે, | ગ રી બ |

रि स धॉ | पा ० | ० |
ડી – હું | ગાય | |

'વાછરડાં' એ લીટી 'વાદવિવાદ' એ લીટી મુજબ.

*એ ટુંક મુજબ આગળની બધી ટુંકો ગાવી.

દોહરો–છંદ સ્વ–મા–નં–૨ મુજબ.

પાઠ–૩૧ છંદ સ્વ–મા–દોહરા નં–૧ મુજબ.

„ મનહર છંદ– છંદ સ્વ–મા–મુજબ.

પાઠ ૩૬–રોળા વૃત્ત, તોટક વૃત્ત, દોધક છંદ, નારાચ છંદ, ઈંદ્રવજ્રા છંદ સ્વ. મા. મુજબ.

સૂત્ર ૩ જું.

ડ્રિલ સ્વર માલિકા.

૧

सा री | गा मा | मा गा | री सा | मा गा | री सा | सा री | गा मा |

૨

सा री | गा मा | पा धा | नी सा | सा नी | धा पा | मा गा | री सा |
सा नी | धा पा | मा गा | री सा | सा री | गा मा | पा धा | नी सा |

૩

सा गा | पा सा | सा पा | गा सा | सा पा | गा सा | सा गा | पा सा |

૪

सा गा | पा गा | सा गा | पा सा | सा पा | गा पा | सा पा | गा सा |

૫

सा गा | पा गा | सा गा | पा. | पा गा | सा गा | पा गा | सा० |
सा पा | गा ण | गा पा | सा. | सा पा | गा सा | पा गा | सा० |

૬

सा गा | पा धा | पा गा | पा सा सा पा | धा सा | धा पा | गा सा |

૭

ग सा | प गा | ध पा | ध सा | स धा | सा पा | ध गा | प सा |

૮

सा गा | री पा | गा धा | पा सां | सां पा | धा गा | पा री | गा सा |

૯

सा गा | री मा | गा पा | मा धा | पा नी | धा सां |
सां धा | नी पा | धा मा | पा गा | मा री | गा सा |

૧૦

री सा | गा री | मा गा | पा मा | धा पा | नी धा | सां नी | रीं सां |
नी सां | धा नी | पा धा | मा पा | गा मा | री गा | सा री | नी सा |

૧૧

स रि गा | रि ग मा | ग म पा | म प धा | प ध नी | ध नि सां |
सं नि धा | नि ध पा | ध प मा | प म गा | म ग री | ग रि सा |

છંદ સ્વર માલિકા.*

ચોપાઇ (૧)

રાગ શંકરાભરણ—તાલ ચતુસ્ત્ર જાતિ એકતાલ.

सा गा | सा गा | सा ग म | पा० |

धा मा | पा गा | सा रि ग | सा० |

---

* નોટેશન મુજબ કવિતાના અક્ષરો બંધ બેસતા કરીને બોલવું.

દોહરા (૧)

રાગ ઝીંઝોટી—તાલ કેરવો અથવા ચ. જા. એકતાલ.

सा सा | ग ग रि ग | मा, म | पा० | गा मा | धा प म | गा० |

रि रि री | री रि ग | सा, रि | पा० | गा ग म | ग रि स नि | सा. |

*ઉભી લીટીની જગાએ વર્ણોચ્ચાર અને આડી લીટીની જગાએ વર્ણોચ્ચાર સાથે ભળેલો સ્વરોચ્ચાર (આ, ઇ, ઊ) કરવો.

જે છંદોમાં અક્ષરમેળ સમ હોતો નથી, તેમાં હ્રસ્વ દીર્ઘ અક્ષરાનુસાર બંધ બેસતા કરી બોલવું.

કૌંસમાં લખેલા આંકડા ચરણના સમજવા. જેમકેઃ— (૧, ૩) એટલે પહેલું અને ત્રીજું ચરણ સરખું (નોટેશનની તે લીટી મુજબ) ગાવું.

ચોપાઇ (૧) માત્ર 'બાળપોથી' માટે છે, અને (૨) તે સિવાયની બીજી બધી ચોપડીઓ માટે છે.

ચોપાઇ (૨)

રાગ—શંકરાભરણ તાલ ચ. જા. એકતાલ અથવા કેરવા.

सा गा | सा गा | सा ग म | पा० | धा मा | पा गा | सा रि ग | सा. |

सा धा | नी पा | धा मा | पा गा | मा री | गा सा | री नी | सा. |

દોહરા (૨)

રાગ ભૈરવી–તાલ ચ. જા. એક તાલ, અથવા કેરવા.

*सा सा | सा स रिॅ | गॅा, गॅ | मा. | गॅा मा | प म गॅ रिॅ | सा, | ०

सा धॅा | पा धॅ निॅ | धॅा, प | मा० | गॅ रि गॅ म | रि गॅ स गि | सा. | ०

ભુજંગી (૧)

રાગ ખમાજ–તાલ ખંડ જાતિ એકતાલ (અથવા ઝપતાલ)

स | सा गा ग | मा पा ध | सं नि धा म | प म गा |

नि | नी नी नि | सा पा ध | सं नि धा म | प म गा |

ભુજંગી (૨)

રાગ ભૈરવી–તાલ રૂપક.

(૧,૪)

स | धॅा पा, धॅ | पा मा गॅ | रीॅ सा रिॅ निॅ | गॅ रिॅ सा, |

रिॅ | सा धॅा, निॅ | सा सा, निॅ | सा रिॅ, म | गॅ रिॅ सा, |

प | धॅ प गॅा, म | पा पा, प | पा धॅा, सं | निॅ धॅ पा, |

રોળાવૃત્ત.

રાગ બિહાગ. તાલ કેરવો.

नो नो | स स सा | स गा स | ग म प म | गा प म | ग रि सा |

गा ग म | पा नी | सा नि प | प म गा | ग म प म | ग रि सा |

નારાચ.

રાગ બિલાવલ. તાલ દાદરો.

(૧,૩)

ग | पा प नि ध नि | सा स सा स |

स नि रि स नि स | ध नि प नी |

(૨,૪)

प | धा ध ध नि ध | प ध प मा प | गा म रो ग | सा रि सा |

દોધક.

રાગ ગોડ મલ્હાર. તાલ ત્રિતાલ.

(૧,૨,૪)

रि ग रि म | ग रि नि स | रि ग रि ग | म प ग म |

(૩)

मा ग म | पा म प | ध स ध प | म प ग म |

તોટક.

રાગ. ધનાશ્રી. તાલ કેરવા.

ग म | पा प प | पा ग म | प नि ध प | म ग–

स स | सा ग ग | ग म धॅ प | गॅ रि स नि | साः

नि नि | नी नि नि | सा स प | गा स रि | सा–

स स | सा ग ग | ग म धॅ प | गॅ रि स नि | सा

મનહર.

રાગ પિલુ. તાલ દાદરો.

पा नि नि नी | सा स सा स | सा रि सा नि | सा गॅ रि गॅा |

गॅा गॅ गॅ गॅ रि | गॅा रि सा रि | नी नि सा रिॅ | स नि धॅ पा, |

सा स स ग म | पा प पा प | गा ग मा प | गॅा रि स सा |

गॅा गॅ गॅ गॅ रि | गॅा रि सा रि | नी नि सा रिॅ | स नि धॅ पा, |

ઈંદ્રવજ્રા.

રાગ ઝીંઝોટી. તાલ ઝપતાલ.

(૧,૨,૪)

नी सा रि | नॅि ध पा, | ध ध सा रि | ग म गा, |

(૩)

सा गा म | पा पा, | ग ग मा ध | प म गा, |

સત્ર ૪ થું.

બાળ—ગીતા.

—૧—

ઘંટ.

ઘણુ ઘણુ ઘંટો વાગે છે, કેવો સુંદર લાગે છે,
સાંભળજો સૌ એ આ વાર. થાઓ ભેગા થઈ તૈયાર. ઘણુ ઘણુ.
હાર બનાવી ઉભા રહીએ, કર જોડીને પ્રભુને નમીએ,
માત પિતાનું વંદન કરીએ, શાળામાં સદ્દવર્તન રાખી;
ગુરુજીને સંતોષવીએ, ભૂલની માફી માગીએ. ઘણુ ઘણુ.

—૨—

નાનું બાળ.

જુઓ આ નાનું બાળ, આનંદી દેખાય,
ફૂલ જેવું મુખ ગોળ, મન જોઇ હરખાય.

રાતા રાતા હોઠ દીસે છે, ધોળા દાંત બતાવી હસે છે,
કાળા સુંવાળા વાળ શિષે છે, આંખો ચકળતી જણાય. જુઓ૦

ગાલ પુષ્ટ ને લાલ છે કેવા, બેઉ કાન છે શુક્તિ જેવા,
નાની ગોળ હડપચી તેવા બેઉ હાથ તે સોહાય. જુઓ૦
બે પગ છુપા છે મોજાંમાં, જોઈ નચાવા હરખે મનમાં,
પ્રિય બાળક એ જોઇ ઉરમાં, આનંદ ન તે સમાય. જુઓ૦

—૩—

ખીસકોલી×

ઓ નાનકડી કાબરચિતરી ખીસકોલી.
છાનીમાની તું ઝાડમાં ઉંચે, ફરી ફરી કેમ ડોકીયાં કરે છે;
તને બીક લાગે શું ઓ ઘેલી, ઓ નાનકડી૦
તુ શાંત સૂઇ રહે જ્યારે, આવી ચોરની પેર હું ધીરે;
ફળ શોધી જઈશ તુંને ઝાલી ? ઓ નાનકડી૦
તો તે સૌ ઉંચે જઇને, સંતાડી દે ઝટ લઈને;
જે જોઇ શકે તું એકેલી, ઓ નાનકડી૦
જ્યારે ઝાડ ઉપરથી નીચે, થેકડા મારી તું કૂદે છે;
લાગે રમત રમુજી રસીલી, ઓ નાનકડી૦
કદી કરૂં ન હું ચોરી તારી, તું રાખ ભરૂંસો ભારી;
બની મિત્ર રહીશું જો વ્હાલી, ઓ નાનકડી૦

—૪—

વરસાદ*

વરસાદની ધારો આવે છે, ટિપ, ટિપ, ટિપ—
જુઓ સાંભળો કેવી બોલે છે ! ,, ,, ,,
આપણા જોવામાં આવે છે, ,, ,, ,,
આજે કોઈ ન જાશો બહાર, ભીનું થયું છે જો બેસુમાર;
ઘર ભણી પંખીઓ નાસે છે, ચુપ, ચુપ, ચુપ.
સુકાં ઝાડો સૌ ખીલે છે, ખુબ, ખુબ, ખુબ. વરસાદની૦

× અંગ્રેજીનું ભાષાંતર.
* અંગ્રેજીનું ભાષાંતર.

—૫—

×નિશાળ.

મને ગમે બહુ, નિશાળમાં જવું,
જુઓ આ બાળકો નિશાળે જાય છે સહુ,
હસવાની રમવાની ત્યાં છે તેઓને તો છૂટ;
આખો દિવસ જાય છે ત્યાં આનંદમાં અખૂટ. મને ગમે૦
મે'નત થોડી ઘણી કરૂં તો શીખુ છું ઝટપટ,
અનેક ચીજો બનાવતાં શીખું છું કરી ખટપટ. મને ગમે૦
ત્યાં તો હમેશાં કરવાનું છે ઘણું મઝાનું કામ,
આનંદી ઉદ્યોગી બનીને મેળવું છું ઈનામ. મને ગમે૦

—૬—

*આંગળીઓ.

અરે નાનાં છે આવ્યાં, આનંદી માણસો અહીંઆં,
આપણી સંગતે રમવા, અને સારી મદદ કરવા.
ઘણાં તે છેજ ઉદ્યોગી, જરૂર દેશે મદદ માગી,
આનંદી ટોળી છે આપણા, હાથે ડાબા અને જમણા.
આવે છે અંગુઠો પહેલાં, છે માસ્તર તે જુઓ વહેલાં;
પછી મજબુત સ્થિર બીજી, દિશા દેખાડવા સમજી.
ઘણો લાંબો સહુ વચ્ચે, ત્રીજો માણસ આવે છે,
હમેશાં રહે છે પછવાડે, નાજુક આંગળી ત્રીજા જોડે.
સહુથી જે સુંદર નાની, આવે આંગળી તે છેવટની.

× અંગ્રેજી ભાષાંતર. 'આવો આવો આમ' એ પ્રમાણે ગવાય છે.
* અંગ્રેજીનું ભાષાંતર.

—૭—

+હોડી.

જુઓ હલેસાં કેવાં હાલે છે!
તેજથી જુઓ કેવાં ખુલે છે!
હોડી ઝડપે હીંડે, જળમાં ઝુગે મોઢ-જુઓ.
નિર્જન ખડકાળા તીરમાંથી-
હોડી હંકારે વીર જુક્તિથી;
અહા મીઠી હવા, મોજાં આવે કેવાં!
આલિંગવા, જાણે આલિંગવા- જુઓ.

—૮—

વિમાન.

આ આકાશમાં ભમતું.
શું જણાય જાણે મોટું પંખી આવે છે ઉડતું.
ગર ગર ગરગરતું, સર સર સરસરતું,
ફર ફર ફરફરતું.
શું પવનગતિએ ચાલ્યું આવે સૂં સૂં સૂં કરતું.
સુણો કહું હવે તમને, કહે વિમાન સૌ એને,
તમે ચાલો મારી સાથ હું તેમાં બેસાડું સૌને.
વાહ વાહ વાહ. વાહ વાહ વાહ, કેવું આ—
સુંદર દિસે વિમાન, અહા.
એ ઉડયું હવે ઉંચે, કરી નજર જુઓ નીચે;
સૌ ચીજો ઝીણી ઝીણી, કેવી સુંદર દીસે છે. વાહ૦

+ મરાઠીનું ભાષાંતર.

—૯—

કરોળીઓ અને માખ.

કરોળીઓ—હું વણકર બહુ કુશલ મોટો.
નથી મારો આ જગે અવર જોટો
અહા, અહા, અહા.
જાળ હું કેવી નામી બનાવું,
આજ હું તુજને ગમત બતાવું,
રે પ્રિય સખિ૦

માખ—નાચતી કૂદતી હું રમું ચોપાસ,
પ્રતિબંધ કરે કોઇ ન મુજને ખાસ;
રહું આનંદી હું સદા, કદી ન ઉદાસ.
હસી રમી ગમતમાં કરૂં છું નિવાસ.

કરોળીઓ—રૂપ કુરૂપ દેખાયજ મારૂં,
પણ અંતર છે પ્રેમળ સારૂં, રે પ્રિય સખી.
મંદિર મારૂં સુંદર કેવું!
ચાલ બતાવું ઇન્દુ જેવું
મિઠાઈ મેવો ફૂળ ખવડાવું, રે પ્રિય. સખી.
જાદુ કપટ અહીં છે નહિ કાંઇ,
નિશ્ચય કરતું જાતે જોઇ, રે પ્રિય સખી.

માખ—ઠીક આવું છું હું તારૂ મંદિર જોવા,
થાકી પાકી હવે આરામ જરી લેવા;
ફૂળ મેવો મિઠાઇ એ બધું ખાવા,
નવી નવી રમત ને ગમત કરવા.

કવિ—નહિ સમજી તે કાંઇ આ કપટની જાળ
જઇ ફસાઈ, જાળમાં થઈ વશ કાળ.
કરોળીઓ—અહા પ્રભુ હે દૈવેજ ફળિયું,
આજ દિન ત્રણમાં ભોજન મળીયું;
લાલચથી મન એનું પીગળીયું,
થઈ રમત આ પુરી કરો સુવિચાર;
ઠગ જનનો ન ધરો ભરોસો લગાર.

—૧૦—

જ્ઞાતિકર્મ.

બ્રાહ્મણ:—અમે તો બ્રાહ્મણ જગ વિખ્યાત,
સહુમાં શ્રેષ્ટ અમારી જાત; અમે તો.
યજ્ઞ-દાન-વિદ્યા ગ્રહી દેવી,
ધર્મ-કર્મની ચર્ચા કરવી;
આગમ નિગમ નિષ્ણાત, અમે તો.
ક્ષત્રિય:— ક્ષત્રી તણો ધર્મ એજ સત્ય માહરો,
શસ્ત્ર અસ્ત્ર ધનુરબાણ નિપુણ હું શૂરો-ક્ષત્રી.
દીન શરણ રક્ષવા, દુષ્ટનેજ દંડવા:
યુદ્ધ યજ્ઞ પ્રાણ હોમ નેમ આકરો-ક્ષત્રી.
વૈશ્ય:— અમે તો વેપારી વિખ્યાત,
વણિક તો નેક પ્રમાણિક જાત; અમે તો.
સોનું રૂપું આપું તોલી,
પણ ઉધારની નથી કંઇ બોલી,
નાણાં મૂકી કરજો વાત; અમે તો.

દરજી:— હું તો નામીચો દરજી,
છે મારૂં કામ તો સુંદરજી; હું તો.
ગજ કાતર લઈ સોય ને દોરો,
સુંદર સાજ બનાવું પહેરો,
જોઈ થાશો ખુશ મરજી; હું તો.

સુથાર:— સૌ કારીગરમાં મુખ્ય સુથાર,
બનાવે અમ વણુ કો ઘરબાર; સૌ.
કરવત શારડી ફરશી વાંસલો,
લઈ બનાવું સુંદર મહેલો,
ખુરશી ટેબલ આદિ અપાર; સૌ.

કુંભાર:— કહે સહુ અમને તો કુંભાર,
અમારો માટીનો વેપાર; કહે સહુ.
હાથી ઘોડા રંગી રમકડાં,
કૂંજા આદિ ગાગર બેડાં,
જોઈએ તે સૌ છે તૈયાર; કહે.

—૧૧—

ફૂલોનો સંવાદ.×

ગુલાબ:— આ જગમાં છું પ્રખ્યાત,
હું આ જગમાં છું પ્રખ્યાત;
સૌ ફુલોમાં તે નામ જ મારૂં ગુલાબ છે વિખ્યાત,
સૌ સેવક મારા, હું છું સૌનો :રાજા.

× મરાઠી ઉપરથી.

બધાંઃ—અરે વાહ, વાહ, વાહ અરે રાજા.

ગુલાબઃ—રૂપ ગુણમાં ઉતરે મારાથી સૌ બીજાં,
રસ રંગ સુગંધ શું સુંદર સૌથી સાજાં.
મને નથી કોઇની દરકાર,
તમારી નથી કોઈની દરકાર,
સૌ ખસો આઘાં જઇ, વસોજ વનમાં,
અહીં નથી કંઇ અખત્યાર.

માળીઃ—ભાઇ સહુ તમે ન વઢો ન લડો,
સંપી ને જંપી રહો જીકર છોડો.
નથી કોઇ મોટો, ન છોટો ન ખોટો,
સૌમાં છે કાંઇ ને કાંઇ ગુણ મોટો.
તમે છોડો સૌ તકરાર,
રે તમે છોડો સૌ તકરાર;
સૌ એક થઇ સત્કાર્ય કરો,
કંઇ જન ઉપર ઉપકાર.

સેવંતીઃ—હું સેવંતી છું સૌ ફુલોની રાણી,

બધાઃ—અરે વાહ, વાહ, વાહ, અરે રાણી.

સેવંતીઃ—રૂપ સુગંધમાં મુજને છે સૌએ વખાણી,
રે ગુલાબ તું તો આવું વદે શું જાણી.
હવે છાનોમાનો બેસ ગુલાબ,
તું છાનોમાનો બેસ૦
પીત ધવલ અમિત પાંખડીઓ,
મારી સૌથી સરસ વિશેષ,

માળીઃ—ભાઈ સહુ તમે ન વઢો, ન લડો,
સંપી ને, જંપી રહો જીકર છોડો.
ચંપોઃ—હું સુવર્ણ ચંપક ખબર નથી હજી તમને.
બધાઃ—અરે વાહ, વાહ, વાહ તમને.
ચંપોઃ—સુણી વાત તમારી આવે હસવું મુજને,
શરમાય સુવર્ણ સુ–વર્ણ જ મારો જોઇને.
પ્રિય સુગંધ સહુ જનને,
અતિ પ્રિય સુગંધ સહુ જગને.
છું લાયક હું જ થવાને રાજા,
શિશ નમાવો મુને.
માળીઃ—ભાઇ સહુ તમે ન વઢો, ન લડો,
સંપીને જંપીને રહો જીકર છોડો૦
જાઈઃ—રે ચંપા તું શું નાહક કરે છું બડાઇ.
બધાઃ—અરે વાહ, વાહ, વાહ રે બડાઇ.
જાઈઃ—તું ઉગ્ર કઠોર, ને સુકુમાર છું હું જાઇ,
પ્રિય મધુર સુગંધ ને શુભ્ર સુકાંતિ જોઈ.
તજી ગર્વ સહુ મળીને;
હવે તજી ગર્વ સહુ મળીને;
થઈ શરણ કંઇ સમજી
સૌ આપો શ્રેષ્ઠપણું મુજને.
માળીઃ—(ઉપર મુજબ.)
પારિજાતકઃ—નથી મોહક ગુણ કંઇ પણ તમ સૌમાં જાણી.
બધાઃ—અરે વાહ, વાહ, વાહ અરે જાણી.
પારિજાતકઃ—મોકલીયો મુજને દેવે સ્વર્ગથી આણી,
રૂપ ગુણ મારાં સૌ કલ્પતરુ સમ માની.

મને કહે સૌ પારિજાત,
રે મને કહે સૌ પારિજાત,
હું પુષ્પરાજ તમે માનો
મુજને લડવાની મૂકી વાત.

માળી:—(ઉપર મુજબ)

બકુલ:—તુને સ્પર્શ જ કરતાં કરમાઇ તું ગંધાએ.

બધા:—અરે વાહ, વાહ, વાહ, ગંધાએ.

બકુલ:—લઘુ કોમલ બકુલ હું પરિમલથી સૌ ધાયે,
લલચાઈ મને કંઠે ધરી જન ગુણ ગાયે.
દૃઢ પ્રેમનું ચિહ્ન હું જાણ,
રે દૃઢ પ્રેમનું ચિહ્ન હું જાણ.
શોભું છું હું જ સહુમાં રાણી,
આપો મુજને માન.

માળી:—(ઉપર મુજબ).

સર્વ સાથે—ખરૂં સૌ કહે જે કંઇ એ,
હવે ચાલો સૌ એક થઇએ.
દૃઢ પ્રેમ ધરી વરતીએ,
હળી મળીને, જન તોષવીએ.
સુકુમાર બનાવી હાર,
પહેરાવીએ આ વાર;
મૂકી વાદ હવે ગ્રહીએ સાર,
કંઇ કરવો કોઇ પર ઉપકાર.

૧.

ઘંટ.

રા૦ ઝિંઝોટી. તાલ ચ. જા. એકતાલ મા. ૪.

(૧, ૨.)

ग म ग रि	नी स रि	ग म रि ग	सा०	
ઘ ણુ ઘ ણુ	ઘં ટો –	વા – ગે –	છે	—

ગુરુજીને. . . . . .

पा पा	पा ग म	धा प म	गा.
કે વો	સું દ ર	લા ગે –	છે

सा ग म	पा पा	ग म प ध	प म गा
હા ર બ	ના વી	ઉ – ભા –	ર હી એ

કર જોડી . . . . . .

માત પિતાનું. . . . .

मा मा	मा म म	ग म प ध	प म गा
શા ળા	માં સ દ	વ ર ત ન	રા – ખી

૨.

નાનું બાળ.

રા૦ જીલ્લા ઝિંઝોટી, તા. ચ. જા. એકતાલ.

(૧, ૨)

रि गा म	ग रि नि स	री० री०	पा मा	ग रि नी
જુ એ આ	ના – નું –	બા ળ	આનં	દી – દે

सा०	सा०
આ	_ય

+नीधनि	सा री	नी स रि	नीधाः
ર ત –	રા તા–	હો ઠ દી	સે છે

ધોળા દાંત . . . .

કાળા સુંવાળા . . . . . .

स गा ग	म पा ग	मा०
આંખો ચ	ળ ક તી જા	ણાય

૩

ખીસકોલી.

રા૦ શંકરાભરણુ–તાલ ચ. જા. એકતાલ.

ग म	पा ध प	सां०	नि सं नि ध	प प प ध
ઓ–	નાનક	ડી	કા–બ ર	ચી ત રી–

नि सं ध नि	पाः
ખી સ કો –	લી

*

*सं सं	सां मं सं	नी प ध	नी सां	सां	सं सं
છા ની	મા ની તું	ઝા ડ માં	ઊં ચે	—	ત ને
ફ રી	ફ રી કે મ	ડો ક્યાં ક	રે છે	—	

सं सं सां	सां नि सं	ध नि पा	पा
બી ક લા	ગે શું ઓ	ઘે – લી	—

+ આગળની બધી ટુંકો આ ટુંક મુજબ ગાવાની છે.

* આગળની બધી ટુંકો એ લીટી મુજબ ગાવાની છે.

૪

વરસાદ.

રા૦ ગૌડ મલ્હાર, તાલ. ચ. જા. એકતાલ.

(૧, ૨, ૩, ૫, ૬)

ग म	रि ग रि म	ग रि नि स	री री	री०
વર	સા દ ની	ધા – રે –	આ વે	છે

पा मा	गाः
ટિ પ ટિ પ	ટિપ

ग म	पा प प	पा ग म	पा॰	पा॰
આ જે	કે ા ઈ ન	જા શે ા બ	હા ર્	

બીનુ . . . .

ગીત ૫ મું. 'આવો આવો આમ' એ ગીતના નોટેશન પ્રમાણે ગાવાનું છે.

૬

આંગળીઓ.

રા૦ ગારા તાલ ચ. જા. એકતાલ.

(૧, ૩, ૫, ૭)

स	सा पा	मा०	गॅा रि स	री, गॅ	रि स ध नि
અ	રે ના	નાં	છે આ –	વ્યાં આ	નં – દી –

सा, रि	गॅा रि रि	सा०
મા ણુ	સો અ હીં	આં

(૨, ૪, ૬, ૮)

स स सा	गा, ग	गा ग ग	मा, ग	गा गा	मा, प
આ પ ણી	સં ગ	તે ર મ	વા અ	ને સા	રી મ

ધૅ ધૅ પ પ	મા,	
હ ઇ કે ર	વા.	

૭

હોડી.

રા૦ ઝિંઝોટી, તાલ મિશ્ર જા એકતાલો મા. ૭.

(૧, ૨, ૪, ૫, ૭)

ગ મા રી મા	ગ રી સા૦	ગ મા ગા રી	ગ મા પા૦	
જુ – એ હ	લે – સાં	– વાં હા	લે – છે	

(૩, ૬)

મા ગા	મ મા નીૅ ધા	પા,	પા.	
હો ડી	ઝ ડ પે હીં	ડે	—	

જળમાં. . . . . .

૮

વિમાન.

રા૦ ઝીંઝોટી, તાલ કેરવા મા. ૮

+ગ મ	ધ પા મ ગ સ રિ મ	ગા૦ ગા સ નિ	સ રી ગિ	
આ –	આ કા શ માં–ભ મ	તું – શું –	જ ણા ય	
	7	7		
રી ગ રિ	ની સા રિ ગ મા	ગ રિ ગ રિ સ નિધનિ		
જા ણે –	મો ટું પં – ખી	આ – વે – છે – ઉ ડ		
7	7	7		
સા૦ ૦	પ ધ પ મ ગ રિ ગ મ	પા૦ ૦		
તું	ગ ર ગ ર ગ ર ગ ર	તું		
	સર	7		
	7			

+ 'એ ઉડયું હવે ઉંચે!' એ ટુંક 'આ આકાશમાં' ટુંક મુજબ ગાવાની છે.

प ध प म ग म रि ग | सा० सा स नि | स स रि रि री
રૂ ર રૂ ર રૂ ર રૂ ર | તું – શું – | પ વ ન ગ તિ–
7 7 7

गरि | नी सा रि ग मा | ग रि ग रि स नि ध नि | सा० ० |
એ– | ચાલ્યું આ–વે | સૂં – સૂં – સૂં – ક ર | તું. |
7 7 7

सां ध नि पा० | धा प ध मा० | मा म प गा० |
વાહ્ વાહ્ વાહ્ | વાહ્ વાહ્ વાહ | કે વું—આ |

ग म ग रि स सा रि | ग म रि ग सा० |
સું – દ ર દી સે વિ | મા–ન અ હા. |

૯

કરોળીઓ અને માખ.

૨૧૦ ગારા. ચ. જા. એકતાલ.

(૧, ૨.

+ध | निगॅरिगॅ | रि सा गॅ | रि स ध नि | सा,ः |(°नि |
હું | વ ણ ક ર | બ હુ કુ | શ ળ મો– | ટો | અ |

-धामधानि | सा, सा,') |
હા અ હા અ | હા. — |

7ध स रि | गा मा | 7ग स रि | गा साः | नी प ध | रि साः |
જા ળ હું | કે વી | ના મી બ | ના વું | રે પ્રિય | સખા |
—આજ હું– ... ... |

+ 'નાચતી કુદતી હું' અહીંથી ચાર લીટી તથા 'ઠીક આવું છું હું તારૂં મંદિર જોવા'થી 'અહા પ્રભુ' સુધી પહેલી ટુંક માફક ગાવું–'અહા પ્રભુ હે' એ ટુંક=જાળ હું કેવી–એ ટુંક માફક ગાવાની છે.

ऽध ध	ध ध ध ध	ध धा म	ध नि स ध	नी.
–નવી	નવીરમ	તને ગ	મતકર	વા–

૧૦

શાંતિ કર્મ.

૨૦ યમન કલ્યાણ, તાલ ચ. જા. ત્રિતાલ અથવા એકતાલ.

=ग	ग रि नि स	7ध नि रि	ग म ग रि	नि सा ग
અ	મે – તો –	બ્રા હ્મ ણ	જ ગ વિ–	ખ્યાત્–સ

ग् रि् ग पा	7ग प ध	नि स नि ध् नि	म–पा :
હું – – માં	શ્રે ષ્ઠ અ	મા – રી – –	જાત્–

7ग ग प	प प पा	7ग, प ध	नि् स् ध् नि् म–प
–ય જ્ઞ દા	–ન વિ	-ધા ગ્ર હી	દે – – ૦ વી – :
ધ ર્મ ક	– ર્મ ની	ચ ર ચા–	કે – ર – વી –

ग् ध म–प	ग रि ग रि	नि सा : |:
આ ગ મ નિ	ગ મ નિ –	ષ્ણાત્ –

તાલ દાદરો.

*गा ग ग री	गा ध प म–प	गा रि गा रि	सा, सा,
ક્ષ ત્રિ ત ણો	ધ ર્મ એ – જ	સ દા મા હે	રો –

गा ग पा ध् प्	स स स सा स	नि नि ध नी ध	पा, पा, :|:
શ સ્ત્ર અ સ્ત્ર –	ધ નુ ર બા ણ	નિ પુ ણ હું શૂ	રો.

गा ग प प ध् प्	सा स सा	नी ध पा ध	नी ध म–पा,
દી ન શ ર ણ –	ર ક્ષ વા	દુ ષ્ટ ને જ	દં ડ વા –

= આગળની ટુંકો એ મુજબ ગાવાની છે.

* 'યુદ્ધ યજ્ઞ' એ લીટી 'ક્ષત્રિ તણો' એ લીટી માફક.

૧૧

ફુલોનો સંવાદ.

રા૦ ઝીંઝોટી, તા. કેરવા.

स रि | नि नि नि स ध नि स रि | गा, म ग रि स रि |
આ – | જ ગ માં – છું – પ્ર – | ખ્યાત હું – આ – |

મને . . . .

नि नि नि स ध नि स रि | गा० ऽ–म ग | मा धा पा म प |
જ ગ માં – છું – પ્ર – | ખ્યાત્ સ હુ | ફુ લો માં હું – |

गा ग रि ग म पा | ग गा म ग रि स नि | सा० ऽ–
ના મ જ મા – રૂ | ગુ લા બ છે – વિ – | ખ્યાત્

÷सा | रि म म म मा म प | गा ग म ग रि सा | रि म गा० ग म |
સૌ | સે – વ ક મા રા – | હું છું – સૌ – નો | રા – જા અ રે |

रि म ग रि सा ध स | रि म गा० : | ऽ |
વાહ વાહ વાહ અ રે | રા – જા |

ध ध स रि म गा रि | म गा रि म गा, | प पा म–प पा ध |
ભા ઇ સ હુ ત મે ન | વ ઢો ન લ ઢો | સં પી ને જં પી ર |
નથી ....

प म ग रि म गा, |
હો જી ક ર છો ડો |

*ग म | प पा प पा ग म | पा पा० | ग ग | गा ग ग ग म प ध |
ખ રૂ | સૌ ક હે જે – | કંઇ એઃ | દ ઢ | પ્રે મ ધ રી – વ ર |
હ વે ચાલો સૌ એ ક થઇ એ ,

÷ આગળની ટુંકો એ મૂજબ ગાવાની છે.
* 'સુકુમાર' એ લીટી એ મુજબ ગાવાની છે.

प म गा० ग म	रि ग सा ध ध सा रि	ग म गा० ,	
વી – એ હળી	મળીને જન તો –	થવી એ.	

રાજ–ગીત

રાગ ખમાચ તાલ દાદરો.

રક્ષ દેવ મહારાજ હિંદ શીરતાજને,
રાખ અચળ ને વિશાળ આ પ્રતાપી રાજને
આપ દીર્ઘ આયુ ભુપને તું સુખ સંપદા.
થાય વિજય ઘોષ એમનો ત્રિલોકમાં સદા,
રાષ્ટ્રમાં સુશાંતિ સુખ સૌ વિશેષ વાધજો,
વેર કલેશ નાશ પામી રિદ્ધિ સિદ્ધિ સાધજો.

સ્થાયી

(૧, ૩, ૫.)

सा स गा ग	म मा पा ध	सा नि धा म	पा म गा,
ર ક્ષ દે વ	મ હા રાજ	હિં દ શીર	તા જ ને
— 7	. 7	— 7	— 7

આંતરો.

(૨, ૪, ૬.)

नी नि नि नि नि	सा स पा ध	सा नि धा म	पा म गा,
રા ખ અ ચ ળ	ને વિ શાળ	આ પ્ર તાપી	રા જ ને
. 7	. 7	. 7	. 7

इति शम्

આ પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે—બુકસેલર

ઠે. ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.